

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle**. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Ahare Mot – Kedoşim

Sevgi ve Nefret Üzerine

Sefer Vayikra, Moşe'nin kitaplarının merkezinde yer alır. Vayikra'nın merkezinde de "kutsiyet kodu" (*perek* 19) ve o çok önemli çağırısı vardır: "Kutsal olun, çünkü Ben, Tanrınız A-Şem, kutsalım." Ve *perek* 19'un merkezinde, konumlandırıldığı yer itibarıyla Tora'nın doruk noktası olan kısa bir paragraf bulunur:

Kalbinde kardeşinden nefret etme.
Akranını mutlaka ikaz et ve onun yüzünden günah taşıma.
Halkın mensuplarına karşı intikam alma ve kin gütme.
Akranını kendin gibi sev – Ben, A-Şem'im.

Vayikra 19:17-18

Bu incelemede, buradaki hükümlerden ikincisini ele almak istiyorum: "Akranını mutlaka ikaz et ve onun yüzünden günah taşıma."

Rambam ve Ramban, bu pasukta birbirinden oldukça farklı iki anlam düzeyi bulunduğu konusunda hemfikirdirler. Rambam bunu şöyle ifade eder:

Bir insan başkasına karşı kabahat işlediği zaman, diğeri ondan nefret edip sessiz kalmamalıdır. Kötüler hakkında söylendiği gibi: "Avşalom Amnon'la kötü ya da iyi [hiçbir şey] konuşmadı, çünkü Avşalom... Amnon'dan nefret ediyordu." Bunun yerine ona konuşup "Neden bana şunu şunu yapıyorsun? Neden falanca konuda bana karşı

kabahat işledin?" demesi emredilmiştir. Pasukta söylendiği gibi: "Akranını mutlaka ikaz et." Eğer [kabahati işleyen taraf] *teşuva* yapar ve ondan özür dilerse, [kabahatin kurbanı] onu affetmeli ve acımasız olmamalıdır. Pasukta söylendiği gibi: "Ve Avraam Tanrı'ya dua etti..."

Eğer bir kişi bir akranını bir günah işlerken veya iyi olmayan bir yola çıkarken görürse, onun iyiye dönmesini sağlamak ve kötü eylemleriyle kendi kendisine karşı günah işlemekte olduğunu bildirmek bir *mitsva*dır. Pasukta söylendiği gibi "Akranını mutlaka ikaz et..."

Mişne Tora, İlhot Deot 6:6

Benzer şekilde Ramban:

"Akranını mutlaka ikaz et..." – bu ayrı bir emirdir; başka bir deyişle, ona ahlaki bir ikazla yol göstermemiz gerekir. "Ve onun yüzünden günah taşıma" – çünkü eğer onu ikaz etmezsen, ihlali nedeniyle günah taşıyacaksın.

Ancak bana öyle görünüyor ki, asıl açıklamaya göre "mutlaka ikaz et" ifadesinin "Ve Avraam, Avimeleh'i ikaz etti" ile aynı şekilde anlaşılması gerekiyor. Dolayısıyla pasuk şöyle demektedir: "Kardeşin senin isteğine aykırı bir şey yaptığı zaman kalbinde ondan nefret etme; bunun yerine onu ikaz etmeli ve 'Bana bunu neden

yaptın?’ demelisin. Böylece nefretini kalbinde gizleyip ona söylememek suretiyle onun yüzünden günah taşımayacaksın, çünkü onu ikaz ettiğin zaman, o ya kendisini senin önünde haklı çıkaracak [bir açıklama yapacak] ya da eyleminden dolayı pişmanlık duyarak kabahatini kabul edecektir ve sen de onu affedeceksin.

Ramban’ın Vayikra 19:17 açıklaması

İki anlam düzeyi arasındaki fark, birinin sosyal, diğersininse kişiler arası nitelikte olmasıdır. Ramban’ın ikinci ve Ramban’ın ilk açıklamasına göre emir, kolektif sorumlulukla ilgilidir. Bir Yahudi kardeşimizi günah işlemek üzere gördüğümüz zaman, onu bunu yapmamaya ikna etmeye çalışmalıyız. “Bu onunla Tanrı arasında kişisel bir mesele” dememiz yoktur. “Tüm Yisrael”, demişlerdir Hahamlarımız, “birbirinin kefilidir”. Hepimiz, yalnızca kendi tutumumuzdan değil, başkalarının davranışlarından da sorumluyuz. Bu, Yahudi kanun ve düşüncesinde temel ilkelerden biridir.

Ancak hem Rambam hem de Ramban, bunun metnin basit anlamı olmadığını farkındadır. Bağlamı içinde değerlendirildiğinde, karşımızda, insanlar arası ilişkilerin psikolojisi hakkında üstü kapalı bir anlatım vardır.

Yahudilik bazen Hristiyanlık tarafından, sevgiden çok adalete önem vermekle itham edilmiştir (“Akranınızı sevin ve düşmanınızdan nefret edin’ dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki: Düşmanlarınızı sevin ve size zulmedenler için dua edin”). Ancak bu iddia tamamen yanlıştır. *Avot DeRabi Natan*’da harika bir öğreti vardır: “En büyük kahraman kimdir? Düşmanını dosta çeviren.” Tora’yı ayrı kılan şey, nefretin psikolojisine ilişkin anlayışıdır.

Eğer bir kişi bize zarar verdiyse, bundan dolayı kendimizi gücümüş hissetmek doğaldır. Bu durumda “Kalbinde kardeşinden nefret etme” emrini yerine getirmek için ne yapmamız gerekir? Tora’nın cevabı nettir: Konuş. İletişim kur. Meydan oku. İkaz et. Çıkış. Belki de diğer kişinin, yaptığı şeyi

yapmak için iyi bir sebebi vardı. Veya belki sırf kötü niyetle hareket etmişti ki bu durumda yaptığımız ikaz ve azarlama ona, şayet tercih ederse, yeniden düşünme ve özür dileme fırsatı sunacaktır ve bu olduğu takdirde onu affetmemiz gerekir. Her iki durumda da, zedelenmiş bir ilişkiyi eski haline getirmenin en iyi yolu bu konuyu karşılıklı konuşmaktır. Burada bir kez daha Yahudiliğin ana temalarından biriyle karşılaşırız: konuşmanın, ilişkileri yaratma, sürdürme ve onarma gücü.

Rambam kanıt olarak önemli bir kaynak metni getirmektedir. Şemuel kitabında, Kral David’in oğullarından biri olan Amnon’un, yarı-kız kardeşi Tamar’a tecavüz etmesi anlatılır. Tamar’ın kardeşi Avşalom bu olayın haberini aldığı zaman, tepkisi, yüzeyde uzlaştırıcı ve sakin görünür:

Kardeşi Avşalom ona “Kardeşin Aminon seninle [birlikte] mi oldu?” dedi. “Ve şimdi kız kardeşim, sessiz ol. Kardeşindir o. Aklını bu konuya takma.” [Böylece] Tamar, kardeşi Avşalom’un evinde yapayalnız oturdu. Kral David tüm bu olanları duydu ve çok öfkeleni. Avşalom Amnon’la kötü ya da iyi [hiçbir şey] konuşmadı...

Şemuel II 13:20-22

Ne var ki, görünüş aldatıcıdır. Avşalom affedici olmaktan çok uzaktır. İki yıl bekler, sonra davarın kırkıldığı dönemde Amnon’u bir kutlama yemeğine davet eder. Adamlarına talimatlar verir:

“Şimdi bakın! Amnon şarabın etkisiyle iyice keyifliyken size ‘Amnon’u vurun’ dediğimde onu öldürün!”

Şemuel II 13:28

Ve öyle de olur. Avşalom’un sessizliği bir bağışlama değil, nefret sessizliğidir – Pierre Laclos’un *Les Liaisons Dangereuses* adlı eserindeki ünlü “İntikam, en iyi soğuk ikram edilen bir yemektir” cümlesini yazarken bahsettiği türden nefretin sessizliği.

En az bunun kadar güçlü başka bir örnek de Bereşit' te yer alır:

Yisrael Yosef'i tüm oğullarından çok severdi; çünkü [Yosef] onun yaşlılığında doğmuş oğluydu. [Yaakov] ona renkli şeritli bir üstlük yapmıştı. Ancak kardeşleri, babalarının onu diğer kardeşlerinden çok sevdiğini görünce ondan nefret ettiler ve onunla barışçı tek söz konuşamadılar. (*velo yahelu dabero leşalom*, tam anlamıyla, "onunla barışa [yönelik] konuşamadılar")

Bereşit 37:3-4

Bu konuda Rabi Yonatan Aybeşitz (yaklaşık 1690-1764) şu yorumda bulunur:

Şayet bir grup şeklinde oturmaya kabil olsalardı birbirleriyle konuşabilirler, birbirlerini ikaz edebilirler ve sonunda birbirleriyle barışabilirlerdi. Çekişmenin trajedisi, insanları birbiriyle konuşmaktan ve birbirlerini dinlemekten alıkoymasıdır.

Tiferet Yonatan, Bereşit 37:4 açıklaması

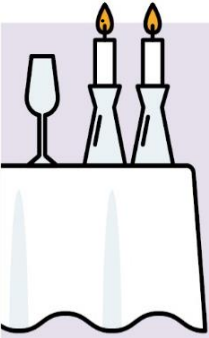
İletişim kurmakta başarısız olmak, genellikle, intikama giden yolun başıdır.

Peraşamızdaki bu iki pasuğun içsel mantığı sonuç olarak şöyledir: "Akranını kendin gibi sev. Ama tüm akranlar sevilabilir türden değildir. Bazıları kıskançlık veya kötülükten dolayı sana zarar vermişlerdir. Dolayısıyla sana sanki bir melekmışsin gibi, insanların doğasında var olan duyguların hiçbirini

hissetmeden yaşamayı emretmiyorum. Ancak, evet, sana nefret etmeyi yasaklıyorum. Bu nedenle, biri sana karşı bir yanlış yaptığı zaman o kabahatli kişiyle yüzleşmen gerekir. Gücenmişlik ve sıkıntı duygularını ona anlatmalısın. Belki de onun niyetlerini asıl sen yanlış anlamışsındır. Veya belki de o sana gerçekten de zarar vermeyi amaçlamıştır, ama şimdi, sende açtığı yaranın gerçekliğiyle yüzleştiğinde, yaptığı şey nedeniyle içten bir şekilde *teşuva* yapabilir. Ancak eğer bunu onunla konuşmazsan, ona karşı kin gütmen ve tıpkı Avşalom'un yaptığı gibi, yeteri kadar zaman geçtikten sonra ondan intikam alacak duruma gelmen konusunda gerçek bir risk var."

Tora'da bu kadar etkileyici olan nokta, hem yüksek ideallerin en yükseklerini telaffuz etmesi, hem de aynı anda bize birer insan olarak hitap etmesidir. Eğer melek olsaydı birbirimizi sevmek kolay olurdu. Fakat değildir. Bize düşmanlarımızı sevmeyi emreden, ancak bunu nasıl başaracağımıza dair en ufak bir ipucu bile vermeyen bir etik, basitçe, yaşanamaz bir etikdir. Bunun yerine Tora gerçekçi bir program sunmaktadır: İletişim.

Birbirimize karşı dürüst olmakla, konuları enine boyuna tartışmakla uzlaşmaya varmamız mümkün olabilir. Tabii ki her zaman değil, ama çoğunlukla. İnsanlık bu basit emre kulak verseydi kim bilir ne kadar çok sıkıntı önlenebilir, hatta ne kadar çok kan dökülmeyebilirdi.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Yosef'in kardeşleri ona karşı kızgınlıklarını ifade etmenin bir yolunu bulmuş olsalardı olaylar nasıl farklı gelişebilirdi?
2. Sessiz kalmak neden bazen tartışmaktan daha tehlikeli olabilir?
3. Birine çok kızdığınız ama hiçbir şey söylemediğiniz bir zamanı düşünün. O duygu zamanla neye dönüşmüştü?